

ปรัชญาสังคมการเมืองของฌอง ฌาค รุสโซ

Socio-Political Philosophy

of Jean Jacques Rousseau

พระมหาอนันต์ อนุตตโร (อันวิเศษ)

Pramaha Anan Anuttaro (Aunwises)

วัดนครอินทร์ นนทบุรี

Wat Nakhonin, Nonthaburi

E-mail : aunwiseta@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 25 มกราคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 มีนาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 24 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของฌอง ฌาค รุสโซ โดยสังเขป 2. เพื่อศึกษาแนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌาค รุสโซ 3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌาค รุสโซ ผลการวิจัยพบว่า รุสโซ เป็นผู้ที่มีบทบาทหลากหลายทั้งนักปรัชญา นักเขียน นิยาย นักการศึกษา นักทฤษฎีดนตรีและวิจารณ์ดนตรี ตลอดจนนักประพันธ์เพลง และเป็นผู้ผลิตความคิดอันเป็นอิทธิพลทางปัญญาสำคัญในการปฏิวัติครั้งใหญ่ของฝรั่งเศส (French Revolution) ค.ศ. 1789 จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1767 รุสโซใช้เวลาส่วนใหญ่ของบั้นปลายชีวิตอยู่กับการเขียนหนังสือในขณะที่พักอยู่ในปารีส และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1778 ในวัย 66 ปี ด้วยแนวคิดสำคัญของเขาที่มุ่งเน้นว่าการที่มนุษย์ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นประชาชนในสังคมอย่างยินยอมจนมีสัญญาและผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างประชาชนกับสังคมจึงเกิดการกำหนดสิทธิและหน้าที่ซึ่งสิ่งนี้เรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract) เพื่อสร้างประชาคมการเมืองขึ้น ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่ประชุมร่วมกันในฐานะผู้ทรงอำนาจอธิปไตยเพื่อทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย ประชาชนทำหน้าที่เป็นพลเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เจตจำนงทั่วไปคือ ประชาชนต้องบัญญัติกฎหมายให้ตอบสนอง และเลือกผู้แทนราษฎร รุสโซ เห็นว่า การเลือกผู้แทนราษฎรคือจุดเริ่มต้นของอวสานแห่งเสรีภาพของเสรีชน รุสโซ จึงมองว่า ประชาชนไม่ควรมอบอำนาจอธิปไตยให้แก่ใครทั้งสิ้น แนวคิดรุสโซนั้น จึงเป็นแนวคิดการปกครองแบบตรงที่ประชาชนปกครองประเทศโดยตรง แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีประชากรเป็นจำนวนมาก และในโลกปัจจุบันเป็นประชาธิปไตยโดยตัวแทนทั้งหมด แม้ว่าแนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของ รุสโซ มองว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ ถ้าไม่มีเสรีภาพก็ไม่ใช่มนุษย์ก็ตาม

คำสำคัญ : ฌอง ฌาค รุสโซ, ปรัชญาสังคมการเมือง, ชีวประวัติ

ABSTRACT

The objectives of this academic paper are: 1. To briefly study the biography of Jean Jacques Rousseau 2. To study the concept of Jean Jacques Rousseau's socio-political philosophy 3. To analyze Jean's socio-political philosophy. Jacques Rousseau the findings showed that Rousseau was a versatile figure, both philosopher and philosopher. Novelist Educator, music theorist and music critic as well as the composer and was a thought producer that was an important intellectual influence in the Great French Revolution of 1789. Until 1767, Russo spent most of his life writing. While staying in Paris and passed away on July 2, 1778 at the age of 66 years. His main idea was to focus on the decision of human beings to join as a people in society consensually until there is a contract and mutual benefit between people and society. A set of rights and duties, which is known as the Social Contract, were created to create a political community. The sovereign power of the people convened together as the sovereign authority. To act as legislators Citizen's act as citizens to perform their legal duties. The general will is that people must enact laws to respond. And select representatives. Russo considers that the selection of representatives It is the beginning of the end of the freedom of the free people. Russo therefore views that people should not delegate sovereignty to anyone. That russo idea Therefore, the concept of direct governance that the people directly rule the country but in reality this cannot be done. Because there is a large population and in today's world it is democratic by all representatives. Although Russo's socio-political philosophy views that human beings are born with freedom, If there is no liberty, it is not human.

Keywords: Jean Jacques Rousseau, Socio-Political Philosophy, the biography

1. บทนำ

มอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) นักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ชาวสวิส เชื้อสายฝรั่งเศส เป็นทั้งนักเขียน นักทฤษฎีการเมือง นักปรัชญาสังคม นักประพันธ์เพลงที่ฝึกฝนด้วยตัวเองแห่งยุคแสงสว่าง แนวความคิดของรุสโซ่นั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการปฏิวัติใหญ่ที่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 รุสโซ คือ ผู้ที่สร้างทฤษฎีสัญญาประชาคม โดยมีรัฐบาลที่เกิดจากประชาชน ด้วยการไว้วางใจให้ใช้อำนาจปกครองและมีบทบาทตามสัญญาที่ตกลงกันได้ โดยประชาชนเองสามารถเรียกคืนอำนาจหรือถอนสัญญาได้หากรัฐบาลไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ด้วยอิทธิพลทางความคิดเรื่อง สัญญาประชาคม ที่ให้ความสำคัญในการมองเห็นว่าอำนาจที่แท้จริงอยู่ที่ประชาชน ทำให้ชื่อของ รุสโซ เป็นอีกหนึ่งนักเขียนเชิงปรัชญาสังคมที่ผู้คนในทุกยุคสมัยยังคงกล่าวถึง แม้ว่างานของรุสโซจะถูกเขียนขึ้นมาหลายศตวรรษแล้วก็ตาม แต่หากเมื่อใดที่ประชาชนเผลอคิดไปว่าอำนาจเป็น

ของใครคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความคิดของรุสโซ่ก็คงยังไม่ล้ำสมัยแต่อย่างใดสำหรับสังคมนั้น ๆ แม้แต่ในประเทศไทยได้ได้นำทฤษฎีปรัชญาสังคมการเมืองของรุสโซ่มาใช้

ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องแนวคิดปรัชญาสังคมการเมืองของฌอง ฌากส์ รุสโซ่ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาชีวประวัติของฌอง ฌากส์ รุสโซ่ โดยสังเขป เพื่อศึกษาแนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌากส์ รุสโซ่ และวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌากส์ รุสโซ่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีๆ และเหล่านักปรัชญา นักวิชาการ ในเนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไปนี้

2. ชีวประวัติของฌอง ฌากส์ รุสโซ่ โดยสังเขป

ฌอง ฌากส์ รุสโซ่ (Jean Jacques Rousseau) เกิดวันที่ 28 มิถุนายน ในปี ค.ศ. 1712 ที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และได้สูญเสียมารดาไปตั้งแต่เยาว์วัย รุสโซ่เป็นที่รู้จักกันในคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันที่จริงต้นตระกูลของรุสโซ่เป็นชาวฝรั่งเศส บิดา คือ อีสซัค รุสโซ่ มีอาชีพเป็นช่างทำนาฬิกา มารดาถึงแก่กรรมตั้งแต่รุสโซ่ยังเด็ก เมื่ออายุได้ 10 ขวบ บิดาก็ได้หนีไปจากนครเจนีวา รุสโซ่จึงได้รับอุปการะจากลุง อายุได้ 16 ปีหนีจากเจนีวาไปฝรั่งเศสใช้ชีวิตแบบบรอนแรฟเนอร์ และที่นับได้ว่าพอจะมีหนามัดาก็คือการ ไปทำงานที่สถานทูตฝรั่งเศส ประจำกรุงเวนิส หากพิจารณาวิถีชีวิตของรุสโซ่ บางท่านถึงกับสรุปว่า เพราะความผิดหวังอย่างรุนแรงนี้เองที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจทำให้รุสโซ่สร้างผลงานอันยิ่งใหญ่ในเวลาต่อมา ปี ค.ศ. 1749 บัณฑิตสถานแห่งดัจอง ได้จัดประกวดเรียงความตอบกระทู้เรื่อง “ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และศิลปะที่มีส่วนทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงหรือบริสุทธิ์ขึ้น” รุสโซ่ได้เขียนเรียงความส่งเข้าประกวดและได้รับรางวัลที่หนึ่ง ชื่อบทความว่าด้วยทางศีลธรรมของศิลปะและวิทยาศาสตร์ ปี ค.ศ. 1745 รุสโซ่ได้เขียนเรียงความเข้าประกวดอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งรุสโซ่ได้ชี้ให้เห็นว่า อะไรเป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมล้ำต่ำสูงในหมู่มนุษย์ คำตอบก็คือ ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนตัวอันเป็นผลิตผลของสังคมเมืองนั้น แหละเป็นสาเหตุสำคัญ ปี ค.ศ. 1762 พิมพ์หนังสือชื่อสัญญาประชาคม ซึ่งถือว่าเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่สุดของรุสโซ่ รุสโซ่เป็นผู้ที่มีบทบาทหลากหลายทั้งนักปรัชญา นักเขียนนิยาย นักการศึกษา นักทฤษฎีดนตรีและวิจารณ์ดนตรี ตลอดจนนักประพันธ์เพลงจนกระทั่งปี ค.ศ. 1767 กลับไปในประเทศฝรั่งเศสอีกครั้ง รุสโซ่ใช้เวลาส่วนใหญ่ของบั้นปลายชีวิตอยู่กับการเขียนหนังสือในขณะที่พักอยู่ในปารีส รุสโซ่ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1778 ในวัย 66 ปี (ผศ.ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, 2554: 197-198)

ฌอง ฌากส์ รุสโซ่ (Jean-Jacques Rousseau) เป็นทั้งนักปรัชญา นักเขียน และผู้ผลิตความคิดอันเป็นอิทธิพลทางปัญญาสำคัญในการปฏิวัติครั้งใหญ่ของฝรั่งเศส (French Revolution) ค.ศ. 1789 ด้วยแนวคิดสำคัญที่มุ่งเน้นว่าการที่มนุษย์ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นประชาชนในสังคมอย่างยินยอมจนมีสัญญาและผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างประชาชนกับสังคมจึงเกิดการกำหนดสิทธิและหน้าที่ซึ่งสิ่งนี้เรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract) โดยมีรัฐบาลเป็นผู้ที่ประชาชนไว้วางใจให้ใช้อำนาจปกครองและมีบทบาทตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ โดยประชาชนเองสามารถเรียกคืนอำนาจหรือถอนสัญญาได้หากรัฐบาลไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ด้วยอิทธิพลทางความคิดเรื่อง สัญญาประชาคม ที่ให้ความสำคัญในการมองเห็นว่าอำนาจที่แท้จริง

อยู่ที่ประชาชน ทำให้ชื่อของ รุสโซ เป็นอีกหนึ่งนักเขียนเชิงปรัชญาสังคมที่ผู้คนในทุกยุคสมัยยังคงกล่าวถึง แม้ว่างานของรุสโซจะถูกเขียนขึ้นมาหลายศตวรรษแล้วก็ตาม แต่หากเมื่อใดที่ประชาชนเผลอคิดไปว่าอำนาจ เป็นของใครคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความคิดของรุสโซก็คงยังไม่ล้าสมัยแต่อย่างใดสำหรับสังคมนั้น (อชิตพนธ์ เพียรสุขประเสริฐ, [ออนไลน์])

3. แนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌาค รุสโซ

ฌอง ฌาค รุสโซ มีแนวคิดเชิงปรัชญาทางสังคมการเมืองมุ่งไปที่มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม อชิตพนธ์ เพียรสุขประเสริฐได้อธิบายว่า ธรรมชาติและมนุษย์เป็นสิ่งที่รุสโซสนใจและนำมาวิเคราะห์ เขามักตั้งคำถามกับ สิ่งที่เรียกว่าธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งนั้นสู่การเป็นสังคมโดยเขาได้เชื่อมโยงการสร้างขึ้นของสังคมที่ ต่างออกไปจากสิ่งที่มีอยู่เดิมหรือธรรมชาติแนวคิดที่แพร่หลายคือความไม่เท่าเทียมที่ถูกสร้างขึ้นและเสมือนโดย อำพรางไว้จนดูคล้ายกับเป็นเพียงเรื่องปกติธรรมดาเป็นธรรมชาติ โดยรุสโซได้แบ่งความไม่เท่าเทียมออกเป็น 2 ประเภท คือ ความไม่เท่าเทียมที่เป็นไปโดยธรรมชาติ เช่น ความแตกต่างกันของความชรา สุขภาพ ร่างกาย และจิต โดยองค์ประกอบเหล่านี้มีความแตกต่างกันตามบุคคลจากธรรมชาติก่อนที่มนุษย์จะมาเป็นสังคม และ ความไม่เท่าเทียมที่เกิดจากศีลธรรมการเมือง อันเกิดจากการสร้างและสมมติขึ้นหรือตกลงร่วมกันของ สังคมมนุษย์ เช่น การที่คนหนึ่งมีโอกาสที่จะหาความสุขมากกว่าคนอื่น หรือร่ำรวย มีเกียรติ มีอำนาจ ชาติตระกูลที่มั่งคั่งกว่าผู้อื่นรวมถึงการสร้างว่ามีใครที่จะสมควรต้องเชื่อฟังมากกว่าหรือเหนือกว่าคนอื่น หากขยายความสองสิ่งนี้รุสโซได้สังเกตว่ามีธรรมชาติที่แท้จริงอยู่ ธรรมชาติที่แท้จริงจะอยู่นอกเหนือหรือเป็น สิ่งที่เป็นไปโดยปราศจากการควบคุมของสังคม แต่ก็มีบางสิ่งที่มีมนุษย์สร้างและพยายามทำให้มันเป็นธรรมชาติ ผ่านการให้เหตุผลต่างๆ ในการสร้างบางสิ่งให้เสมือนเป็นธรรมชาติ เช่น อาการเจ็บป่วย

ซึ่งในทรรศนะของรุสโซเขามองว่าหากมองการเจ็บป่วยผ่านๆ จะดูเหมือนเป็นธรรมชาติเป็นปกติ ของมนุษย์ แต่หากมองอย่างพิถีพิถันจะเห็นว่า ความเจ็บป่วยนั้นถูกสร้างขึ้นจากความไม่เท่าเทียมทางสังคมได้ เช่นกัน รุสโซอธิบายตัวอย่างนี้ไว้ว่า บางคนสามารถอยู่เฉยได้โดยไม่ต้องใช้ร่างกายทำงานก็มีอาหารดีๆ กินซึ่ง แม้อาหารนั้นๆ อาจมีผลกระทบต่อระบบย่อยได้เหมือนกัน แต่สำหรับบางคนที่ต้องทำงานหนักหามรุ่งหามค่ำ ก็แทบไม่มีอาหารดีๆ กินแถมยังใช้ร่างกายเกินกำลังอีกด้วย สิ่งเหล่านี้คือความเหลื่อมล้ำในวิถีชีวิตและชนชั้นที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและความเจ็บป่วยทางร่างกายด้วยเช่นกันซึ่งชนชั้นเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมมนุษย์สร้างขึ้น รุสโซเองมีแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับ “มนุษย์” ที่มองในมุมต่างออกไปจากนักคิด นักทฤษฎีในยุคนั้น เช่น เรื่อง ความรู้สึกที่ถูกสร้างขึ้นมา ในงานเขียนของเขาเขียนไว้ชัดเจนว่า มนุษย์ไม่สามารถจะปรารถนาหรือกลัวสิ่งใด เว้นแต่เรามีความคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้นอยู่แล้ว มนุษย์ตามธรรมชาติสำหรับรุสโซจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตที่แท้จริงที่ไม่กลัว ต่อความตาย เพราะหากไม่มีความคิดเรื่องความตาย ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าความตายก็จะไม่สามารถกลัวความ ตายได้ความกลัวตายสำหรับเขาจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาภายหลังความคิดของมนุษย์สำหรับเขาจึงสำคัญใน ฐานะสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและกำหนดความปรารถนา ความกลัว หรืออารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ไม่ต่างจากหลายๆ แนวคิดที่เป็นงานทรงพลังของรุสโซเองก็เกิดขึ้นจากการถูกสร้างเช่นกัน ปรัชญาของรุสโซถูกหล่อหลอมอย่าง

โซโกซอนด้วยชีวิตที่ลำบากยากเข็ญและเต็มไปด้วยวิกฤตชีวิตหลายต่อหลายครั้ง (อชิตพนธ์ เพียรสุขประเสริฐ, [ออนไลน์])

1. ลักษณะสำคัญแห่งความคิดของรุสโซ ผลงานในส่วนที่เกี่ยวกับเสรีภาพที่ดี ความเสมอภาคของบุคคลที่ดี นับว่าเป็นผลงานที่เด่นและยากที่จะเสนอเหตุผลโต้แย้ง ในหนังสือสัญญาประชาคมนั้น รุสโซเห็นว่าเรื่องเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญควบคู่ไปกับการเป็นมนุษย์ ใครก็ตามที่ปฏิเสธเสรีภาพนั้นก็หมายความว่า เขากำลังปฏิเสธความเป็นมนุษย์ การที่มนุษย์ไม่ให้อำนาจของตนมีเสรีภาพ ย่อมถือได้ว่า เป็นการขัดต่อศีลธรรมเพราะฉะนั้น จึงพอจะเห็นได้ว่าแก่นของแนวความคิดของรุสโซนั้น คือ หลักการว่าด้วยเสรีภาพและความเสมอภาคในหมู่มนุษย์ ภายใต้ความบกพร่องหรือความพิกลพิการของระบบการเมืองนั้นจะเป็นปัจจัยสำคัญในการทำลายสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์นี้เสีย รุสโซชี้ให้เห็นว่า เสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมการเมืองได้ถูกทำลายไป โดยระบบการเมืองหรือการใช้อำนาจทางการเมืองนี้เอง เป็นปัจจัยสำคัญ เพราะฉะนั้น หากจะแก้ไขข้อบกพร่องทั้งหลายก็จำเป็นต้องต้องแก้ไขตรงที่ระบบการเมือง

สมมติฐานเบื้องต้น รุสโซได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และการเกิดสังคมการเมืองไว้ในลักษณะที่ว่า แรกเริ่มเดิมทีนั้นมนุษย์เกิดมาไม่ได้อยู่กันเป็นกลุ่มเป็นสังคมน้อยที่เราระบายพบเห็นในปัจจุบันนี้ หากแต่อยู่กันกระจัดกระจาย ต่างคนต่างอยู่ ประเด็นที่น่าจะพิจารณาก็คือในเมื่อมนุษย์ไม่ได้มีความสัมพันธ์ต่อกันแล้ว ลูกหลานจะเกิดขึ้นมาอย่างไร เรื่องนี้รุสโซอธิบายไว้ว่าครอบครัวเป็นสังคมโดยธรรมชาติ “ผู้เป็นบุตรจะคงมีความผูกพันอยู่กับบิดาก็ตราบเท่าที่เขาจำเป็นต้องอาศัยบิดาในการดำรงชีวิต พอบุตรหมดความจำเป็นดังกล่าว ความผูกพันตามธรรมชาติระหว่างบุตรกับบิดาแล้วก็ป็นอันขาดสะบั้นลง...” เมื่อหมดความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยต่อกัน มนุษย์ก็มีฐานะเปลี่ยนไปเป็นอิสระ ดำเนินชีวิตในลักษณะต่างคนต่างอยู่ต่อไปดูไปลักษณะไม่แตกต่างจากสัตว์บางประเภทนั่นเอง

ในสภาพธรรมชาติ พฤติกรรมของมนุษย์ก็ดำเนินไปตามสัญชาตญาณเหมือนกับสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย แต่สัญชาตญาณหรือคุณสมบัติประจำตัวที่มีลักษณะเด่นของมนุษย์มี 2 ประการกล่าวคือ ประการแรก มนุษย์มีความต้องการที่จะรักษาชีวิตตน มนุษย์จะกระทำอะไรก็ได้ที่จะให้ตนเองปลอดภัยประการที่สอง มนุษย์มีความรู้สึกเมตตาตาสงสารเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความเมตตาตาสงสารนี้ช่วยให้มนุษย์ไม่ทำร้ายคนอื่นเพียงเพื่อความสนุกคะนองเท่านั้นคุณสมบัติทั้งสองประการเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นปัจจัยในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน เพราะฉะนั้น พอจะอธิบายได้ว่า การกระทำอะไรของมนุษย์จึงเป็นการกระทำเพื่อให้ตนเองปลอดภัยขณะเดียวกันก็มีความเมตตาปรานีต่อผู้อื่น (รศ.เสถียร หอมขจร และคณะ, 2528: 67-69)

2. การกำเนิดสังคมการเมือง รุสโซ อธิบายการกำเนิดสังคมว่า มีสาเหตุมาจากการเกิดและการขยายการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวก็บังเกิดขึ้น รุสโซ ชี้ถึงปัจจัยสำคัญคือ พัฒนาการทางเศรษฐกิจ และความ รักแบบโรแมนติก เขาเน้นถึงบทบาทสำคัญของเศรษฐกิจที่มีต่อการก่อตัวของสังคมเมือง (civil –Society) ดังที่กล่าวไว้ว่า “คนแรกที่กันรั้วแผ่นดินคือผู้เริ่มสังคมเมืองที่แท้จริง” การคิดค้นการเกษตรกรรมที่นำไปสู่การสร้าง กฎกติกา เพื่อความยุติธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก และใน

ที่สุดแล้ว ด้วยการแนะนำของผู้มั่งคั่ง[the rich] ก็จะนำไปสู่ การสถาปนาการเมืองการปกครองขึ้นมา หมายความว่า การเกิดการปกครองขึ้นมานั้นจะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าปราศจาก เงื่อนไขของการเกิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวในที่ดิน มาก่อนหน้า และแท้ที่จริงแล้ว พัฒนาการการเกษตรที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลพวงมาจากการเกิดครอบครัวก่อนหน้านั้น แต่กระนั้น ก็เสนอด้วยว่า “เศรษฐกิจการเกษตรในตัวของมันเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพัฒนาการของความ ต้องการทางเพศ (erotic developments) เรื่องเพศ (sexuality) คือ สะพานนำไปสู่การเมือง โดยมีนัยของการเปลี่ยนแปลงเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศของมนุษย์เป็นปัจจัย เงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่งในการกำเนิดสังคมการเมือง รุสโซ อธิบาย ความขัดแย้ง ความไร้ระเบียบ (disorder) ที่อุบัติขึ้นเมื่อสังคมได้ถือกำเนิดไว้ดังนี้คือความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อสถานะของมนุษย์ในสังคมไม่เอื้ออำนวย หรือไม่เหมาะสมกับพวกเขา ความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อมนุษย์มองมนุษย์ด้วยกันว่า เป็นศัตรูที่แข่งขันกับพวกเขา เพื่อความโดดเด่นหรือเพื่อความเหนือกว่า หรือเพื่อสิ่งที่พึงปรารถนา และสุดท้าย ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ในปัจเจก-บุคคล เมื่อจิตใจของเขาตกอยู่ภายใต้พันธนาการของกิเลส ตัณหา อันไม่มีขีดจำกัด อารยธรรมหรือความเจริญก้าวหน้าของศิลปะวิทยาการนี้ ทำให้ศีลธรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์เสื่อมทรามลง เสียมากกว่าที่จะทำให้ดีขึ้น เมื่อมนุษย์ตกเป็นทาสของศิลปะวิทยาการ เสรีภาพที่เคยมีและเป็นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ก็ได้สูญหายไป

ด้วยเหตุนี้เองที่รุสโซ ได้กล่าวขึ้นต้นใน The Social Contract ไว้ว่า “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ ใครที่คิดว่าตนเป็นนายคนอื่น ย่อมไม่วายจะกลับเป็นเสียดาสยิ่งกว่า” ความผันแปรเช่นนี้เกิดขึ้นได้อย่างไรข้าพเจ้าไม่ทราบ อะไรเล่าที่จะพึงทำให้ความผันแปรนั้นกลายเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ข้อนี้ข้าพเจ้าคิดว่าจะตอบปัญหาได้เพราะในสถานะสังคมมันเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิด ระเบียบเงื่อนไขที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เหยียบหัว แ่งชิง หลอกลวง ททรยศ และทำลายซึ่งกันและกัน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมเขาเสนอให้มีการสร้าง หรือการจัดระเบียบสังคมใหม่ขึ้นมา นั่นคือเราจะทำอย่างไรที่จะหารูปแบบของการอยู่ร่วมกันที่ สามารถปกป้องบุคคล และสิ่งที่พึงปรารถนาของสมาชิกแต่ละคนในสังคม โดยการร่วมพลังของทุกคน และเป็นรูปแบบการอยู่ร่วมกันที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคน แม้ว่าจะรวมตัวเข้ากันกับคนอื่น แต่ก็มิได้ต้อง เชื่อฟังใคร นอกจากตัวเขาเอง และยังคงมีอิสระเสรีเหมือนแต่ก่อน คำตอบนั้นคือ “สัญญาประชาคม” คือ คำตอบสำหรับการหลุดจากสถานะอันไม่อำนวยต่อการดำรงชีวิต ความเป็นมนุษย์ มาทำสัญญาร่วมกัน หมายถึง การยอมเสียเสรีภาพตามธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของ เขาเพื่อแลกกับเสรีภาพทางสังคมการเมืองรุสโซ กล่าวว่า แก่นของสัญญาประชาคม คือ การที่พวกเราแต่ละคนยอมสละตัวเอง และอำนาจหน้าที่ ที่เขามีอยู่ทั้งหมดให้กับส่วนรวมภายใต้การนำสูงสุดของ “เจตจำนงร่วม” และในฐานะองค์กรรวม เราได้รวมสมาชิกทุกคนเข้าเป็นเนื้อเดียวกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดที่แบ่งแยกไม่ได้ อันประกอบด้วยจำนวนสมาชิกที่มีจำนวนเท่ากับผู้ออกเสียงในที่ประชุมซึ่งทำให้ องค์กรรวม ดังกล่าวมีชีวิต มีเจตจำนง มีตัวตน และมีเอกภาพ ของตัวเองขึ้นมา องค์กรรวมทางการเมืองหรือ บุคคลสาธารณะที่ก่อตัวขึ้นนี้ คือสังคมเมือง หรือสาธารณรัฐ และในสถานะที่เป็นผู้ถูกกระทำ ซึ่งเรียกว่า รัฐ แต่ถ้าอยู่ในสถานะ ผู้ถูกกระทำ เรียกว่า องค์กรอธิปัตย์ และเมื่อมีการเปรียบเทียบระหว่างองค์กรอธิปัตย์ด้วยกัน เราเรียกว่า อำนาจ และสำหรับผู้ ที่เข้าร่วมอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ เรียกว่า “ประชาชน” และ

เรียกว่า “พลเมือง” トラบเท่าที่พวกเขามีส่วนร่วมในอำนาจอธิปไตย และเรียกพวกเขาว่า “ราษฎร” トラบเท่าที่พวกเขาอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ (ภัทรชมน รัตนางกูร, [ออนไลน์])

สภาพธรรมชาติที่รัฐโซพรรณนาไว้ก็ดูเป็นสภาพที่น่าอยู่พอสมควร แต่มนุษย์จะอยู่ในสภาพเช่นนั้นต่อไปอีกไม่ได้ เพราะว่าเมื่อเวลาผ่านไป สภาพเหตุการณ์มันบังคับให้แต่ละคนต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป หากมนุษย์ไม่ปรับตัวหรือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ในที่สุดมนุษย์จะถึงแก่ความพินาศและสูญพันธุ์ไปเหมือนกับสัตว์บางประเภท เหตุผลอีกประการหนึ่งที่รัฐโซกล่าวอ้างที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดสังคมการเมืองก็คือ คุณสมบัติประจำตัวหรือจะเรียกว่า สันดานหรือสัญชาติญาณของมนุษย์เองก็ว่าได้คือมนุษย์มีความต้องการความสมบูรณ์ การมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวนั้นย่อมจะหาความสมบูรณ์ได้ยาก ความต้องการความสมบูรณ์นี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการหรืออยากได้มากกว่าสันติภาพ แม้ว่าต่างคนต่างอยู่ตามสภาพธรรมชาติมีสันติภาพ ความเสมอภาค และเสรีภาพอย่างบริบูรณ์ก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้มนุษย์ปรารถนาเป็นอันดับรองจากความสมบูรณ์ การที่มนุษย์ต้องการเช่นนี้เป็นเรื่องที่จะใช้เหตุผลมาอธิบายไม่ได้ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เอง รัฐโซอธิบายว่าความสมบูรณ์มนุษย์หาได้จากการร่วมมือหรือการพึ่งพิงบุคคลอื่นเท่านั้นเพราะฉะนั้น การเกิดสังคมจึงเป็นผลมาจากสัญชาติญาณของมนุษย์ที่ต้องการความสมบูรณ์นั่นเอง (รศ.เสถียร หอมขจร และคณะ, 2528 : 67-69)

3. ทฤษฎีสัญญาประชาคม (อภิชาติ สุริบุญญา, 2541: 150) ความคิดของรัฐ การเมืองเป็นความคิดที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางสัญญาประชาคม โดยมีสาระเรื่องเจตน์จำนงร่วม (General will) อำนาจองค์อธิปัตย์ กฎหมาย รูปแบบการปกครองรัฐบาลผู้แทนราษฎร และการประชุมราษฎร ร่วมไปถึงจริยธรรมกับการเมือง เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมที่ควรจะเป็น ในเนื้อหาของการดำรงตนของปัจเจกชนในสังคม ซึ่งสัญญาประชาคมของรัฐโซ เป็นเรื่องของหลักการเกี่ยวกับสิทธิของพลเมืองและการสถาปนารัฐบาลใหม่ โดยมีพื้นฐานอยู่ที่พลเมืองในรัฐมาร่วมทำสัญญาประชาคมที่มีความชอบส่วนบุคคลมิได้มิได้โดยธรรมชาติ แต่เกิดจากการทำสัญญาประชาคมต่อกัน ซึ่งจะทำให้คนเรามีเสรีภาพทางการเมืองขึ้นมาได้ โดยจะต้องละการมีเสรีภาพที่เกินขอบเขตในสภาวะธรรมชาตินั้นมนุษย์ไม่สามารถบรรลุความสมบูรณ์ได้มนุษย์อยู่ในระดับเพียบพร้อมไปด้วยลักษณะที่ดีในสภาวะธรรมชาตินั้น เพราะมนุษย์ยังไม่รู้จักความชั่วความดีศีลธรรม และไม่มีเหตุผล (เดียน คำดี, 2526: 107-108) หากให้กลับไปในสภาวะธรรมชาตก็ไม่เกิดระโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น รัฐโซเชื่อว่าหากมนุษย์มอบสิทธิโดยชอบธรรมให้แก่ประชาคมโดยตนเป็นส่วนหนึ่งของผู้ร่วมในสัญญา พลเมืองทุกคนจะได้สิทธิในการรักษาความปลอดภัยของตนเองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากกฎธรรมชาติใด (Nature Law) มิฉะนั้น บางคนก็มีอำนาจเหนือคนอื่นจากสิทธิที่มีในธรรมชาติมาแต่ก่อน เป็นการกดขี่เพื่อนมนุษย์กันเอง (ในสภาพธรรมชาติแต่ละคนมีพลังกำลัง ความฉลาดที่ไม่เท่ากัน) ทั้งที่สมควรจะเสมอภาคกันเมื่อเรารวมกันก่อตั้งสังคมการเมืองโดยการยินยอมชอบธรรมแก่ข้อตกลงที่ได้ร่วมกันสัญญา ก็ถือว่า เป็นการมอบสิทธิทั้งหมดให้แก่ประชาคมไม่ถือว่าเป็นการมอบตัวเองให้ผู้อื่นโดยเฉพา และเมื่อไม่มีใครจะได้สิทธิจากผู้อื่นเช่นเดียวกับตนได้ละไป เขาจึงได้ทุกอย่างยกอย่างเท่ากับที่เสียไป แต่กลับมีพลังมากขึ้นสำหรับพิทักษ์สิ่งที่จากนั้นเขาจะมีสิทธิ (right) และหน้าที่ (duty) เท่าที่ประชาคมจะให้แค่เขาอย่างปลอดภัยละอุ่นใจได้

ประชาคมจะร่วมกันออกกฎหมายที่มุ่งประ โยชน์แก่สมาชิกส่วนรวมในสังคม โดยจะต้องมีลักษณะทั่วไป ไม่มีการเลือกปฏิบัติ พลเมืองเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย ถ้ากฎหมายไม่เป็นเช่นนั้นก็ถือว่าสัญญาดังกล่าว ถูกละเมิด หน้าที่และข้อผูกพันต่างๆ ก็เป็นอันสิ้นสุด เพราะความชอบธรรมในการปกครองจะต้องขึ้นอยู่กับ การยินยอมเป้ำครั่งคราวอย่างต่อเนื่อง เพราะรัฐโซถือว่าเราเกิดมาเสรี เป็นนายตัวเอง ไม่มีใครจะปกครองตนได้ โดยปราศจากการยินยอมแต่เพื่อประกันสิทธิและความปลอดภัยของบุคคล แต่ละคนได้มอบสิทธิตามธรรมชาติ โดยสิ้นเชิงแก่ประชาคมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิของพลเมืองในสังคม ประชาคมจึงมีอำนาจเด็ดขาดเหนือปวง สมาชิก แต่ประชาชนก็ไ่ม่ยังสามารถซื้อฟงตนเองได้อยู่ร่วมทั้งยังมีเสรีภาพเหมือนเดิมเพราะสิทธิส่วนบุคคล มิได้มีได้โดยธรรมชาติ เพราะก่อนสังคมเขาก็ไม่ได้สิทธิเหนือใครเลย ความสุขสมบูรณ์ของบุคคลผูกพันแนบ แน่นอยู่กับความสมบูรณ์ของหมู่คณะ ดังนั้นหมู่คณะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สำคัญส่วนเรื่องของคุณค้รองลงมาเมื่อ บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่พวกเขาาร่วมกันกำหนดขึ้นเท่ากับว่าประชาชนยังมีเสรีภาพเหมือนเดิม (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2541: 78-79) เนื่องจากประชาคมเกิดจากการร่วมสัญญาของประชาชน ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลง สัญญานั้นได้นั้นได้ทุกเมื่อเช่นกัน การก่อตั้งประชาคมนี้ทำให้ก่อองค์กรร่วมขนาดใหญ่ที่ประชุมด้วยสมาชิก จำนวนมากเสมือนกับผู้ร่วมกันปรึกษาหารือ มวลบุคคลนี้เรียกว่าองค์อธิปัตย์ (Sovereignty) หรืออำนาจ อธิปไตยหรือรัฐ แต่ไม่ใช่รัฐบาล คนที่ร่วมเกี่ยวข้องกับรัฐเรียกรวมกันว่าพลเมือง (Citizen) (ผศ.ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, 2554: 203)

เสรีภาพที่เกิดจากสัญญาประชาคม เสรีภาพในสังคมการเมืองที่รัฐโซกล่าวถึง เป็นเสรีภาพที่มี กฎหมายเป็นขอบเขต “เมื่อเรามีส่วนร่วมมากหรือเป็นกฎที่เราเสนอขึ้น เราไม่รู้สึกว่าคุณนั้นกดขี่เราถ้าเรามี ส่วนน้อยหรือไม่มีส่วนร่วมเลย เราย่อมรู้สึกว่าคุณนั้นกดขี่เรา ถ้าเรามีส่วนร่วมน้อยหรือไม่มีส่วนร่วมเลย เราย่อมรู้สึกว่าคุณนั้นกดขี่เราบิคับันเรามากขึ้น ถ้าเรามีความรู้สึกว่าคุณของสังคมหรือกฎของรัฐคขี่เรา เราย่อมรู้สึกยินดีที่ได้ร่วมอยู่ในรัฐยิ่งขึ้นทุกที ฉะนั้น คนจะยินดีอยู่ในรัฐมากขึ้น เมื่อมีส่วนร่วมในการออก กฎหมายมากขึ้นกล่าวโดยย่อก็คือ การที่คนเราเคารพกฎหมายที่ตัวเรามีส่วนร่วมในการบัญญัตินั้น ความรู้สึก ที่ว่า ตนเองถูกคขี่ก็เบาบางลง มากไปกว่านั้น การที่เราออกกฎหมายบังคับตัวเราเองทำให้คนเรามีเสรีภาพได้ เรื่องนี้รัฐโซเสนอว่า ให้ทุกคนมาประชุมพร้อมกันเพื่อบัญญัติกฎหมายด้วยตนเอง กฎหมายของสังคมนั้นจึงเป็น ตัวแทนเจตจำนงของสังคมนั้นหรือเจตจำนงทั่วไป ความเป็นเสรีนั้นเกิดขึ้นจากการเคารพกฎหมายของสังคมนั้น การปฏิเสธเจตจำนงทั่วไปก็คือ การละเมิดกฎหมาย รัฐโซเห็นว่าจะปล่อยให้เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะการ ละเมิดกฎหมายนั้น ก็เท่ากับการสำคัญตนหรือตั้งตนอยู่เหนือเจตนารมณ์ร่วม ซึ่งจะนำไปสู่การทำลายล้าง สังคมทั้งหมด การกระทำเช่นนี้จะปล่อยให้ดำเนินไปไม่ได้เด็ดขาดเพราะผู้นั้นกำลังปล้นเอาเสรีภาพที่มีคุณค่า ทางศีลธรรมของมวลชนไป

ความเสมอภาคที่เกิดจากสัญญาประชาคม ครั้นมนุษย์เข้าสู่สังคมการเมือง ปรากฏการณ์ของความ ไม่เสมอภาคอีกแบบหนึ่งก็เกิดขึ้น โดยรัฐโซเรียกมันว่า เป็นความไม่เสมอภาคทางการเมือง ภาวะแห่งความไม่ เสมอภาคแบบใหม่นี้ได้ส่งผลกระทบต่อฐานะในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ความเลวร้ายของความไม่เสมอภาค ทางการเมืองส่งผลกระทบต่อฐานะจรรยาบรรณกระทำทำให้คนๆ หนึ่งกลับกลายเป็นทาสของอีกคนหนึ่งสุภาวะแห่งความ เลวร้ายทั้งหลายเหล่านี้ รัฐโซกล่าวว่า เป็นผลมาจากระบบสังคมและการเมืองนั่นเอง การแก้ไขรัฐโซก็ได้

เสนอแนะไว้ว่า กิจกรรมของสังคมเหล่านี้ สมาชิกผู้เข้าร่วมทำสัญญาทุกคนจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ในสังคมการเมืองที่เกิดจากสัญญาประชาคมไม่มีใครที่จะตีโพยตีพายได้ว่า ตนนั้นได้ส่วนแบ่งที่ไม่เป็นธรรม เพราะฉะนั้น ความเท่าเทียมกันของมนุษย์จึงเกิดขึ้นได้ในลักษณะดังที่กล่าวแล้ว หรือถ้าหากจะมองบุคคลที่เข้าร่วมสัญญาในฐานะเป็นพลเมืองก็จะต้องเคารพกฎหมายของสังคมแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่จะถือได้ว่าเป็นข้อแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ในฐานะราษฎรทุกคนย่อมอยู่ภายใต้รัฐบาลเดียวกัน ขอบเขตอำนาจของรัฐบาลก็คือการปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะฉะนั้น การที่ทุกคนเคารพกฎหมายก็คือ การที่ทุกคนเคารพเจตจำนงทั่วไป ซึ่งทุกคนจะได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน (ผศ.ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, 2554: 204)

4. วิเคราะห์แนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌาคส์ รูสโซ

ตามทฤษฎีการเมืองของรูสโซนั้น รูสโซเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณสมบัติบางอย่างติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด นั่นก็คือ เสรีภาพ คุณสมบัติดังกล่าวนี้ไม่มีใครที่จะพรากไปจากตัวมนุษย์ได้ ถ้าเราพรากเสรีภาพไปจากมนุษย์ก็เท่ากับเราพรากความเป็นมนุษย์ออกจากคนๆ นั้นด้วย ดังที่รูสโซกล่าวว่า “การละทิ้งเสรีภาพนั่นก็คือการละทิ้งความเป็นคน และการละทิ้งดังกล่าวก็เท่ากับละทิ้งสิทธิและหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ชาติของคนๆ นั้นออกไปด้วย และมันจะไม่มีใครชดเชยใดๆ พอเพียงสำหรับคนที่ละทิ้งทุกอย่างอย่างเช่นนี้ ซึ่งการละทิ้งนี้เป็นการขัดต่อธรรมชาติของมนุษย์” (J.J. Rousseau (Translate by G.D.H. Cole), 1993: 185) มากไปกว่านั้น รูสโซยังกล่าวต่อไปอีกด้วยว่าแม้แต่บิดาหรือมารดาของคนๆ นั้นก็ไม่สามารถที่จะพรากคุณสมบัตินี้ไปได้ ดังที่รูสโซกล่าวว่า “แม้ว่าปัจเจกบุคคลสามารถยกตัวเองให้คนอื่นได้ แต่เขาก็ไม่สามารถยกลูกให้ใครก็ได้ เพราะลูกๆ ของพวกเขาขึ้นเกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นเสรี เสรีภาพของพวกเขาต้องเป็นของพวกเขา ไม่มีใครมีสิทธิ์ยักย้ายถ่ายโอนได้นอกจากตัวพวกเขาเองพ่อของพวกเขาสามารถกำหนดเงื่อนไขสำหรับการเลี้ยงดูเพื่อความอยู่ของพวกเขาได้ ทั้งนี้ก็เพื่อในนามของตัวเอง แต่การที่จะยกพวกเขาให้ใครไปเลยโดยไม่มีเงื่อนไขถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นโมฆะ เพราะการยกให้เสมือนของขวัญเช่นนี้ขัดกับจุดประสงค์ของธรรมชาติและอยู่นอกเหนือสิทธิ์ของการเป็นพ่อ” (J.J. Rousseau (Translate by G.D.H. Cole), 1993: 230)

จากคำกล่าวนี้เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เสรีภาพเป็นคุณสมบัติที่ติดตัวมาของมนุษย์ทุกๆ คน คำว่า เสรีภาพตามความหมายของรูสโซนั่นก็คือ การที่มนุษย์มีความสามารถในการกำหนดการกระทำหรือจุดมุ่งหมายของตัวเองได้ความสามารถในการกำหนดนี้สามารถที่จะกำหนดได้ถึงขั้นที่ว่า มนุษย์สามารถเลือกที่จะฝืนสัญชาตญาณของตนเองได้เมื่อเขาต้องการ หรือในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีเสรีภาพที่จะเลือกปล่อยชีวิตของเขาให้เป็นไปตามสัญชาตญาณก็ได้หากเขาต้องการเช่นเดียวกัน สิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะสัตว์นั้นไม่มีเสรีภาพในการที่จะฝืนสัญชาตญาณของตัวเองได้ (J.J. Rousseau (Translate by G.D.H. Cole), 1993: 200) และจากการที่มนุษย์แต่ละคนนั้นต่างก็มีเสรีภาพที่ธรรมชาติให้มาเหมือนกันทุกคน ดังนั้นแล้วมนุษย์ทุกคนจึงเท่าเทียมกัน เพราะความที่ทุกๆ คนมีเสรีภาพในการที่จะกำหนดตัวเองหรือกระทำสิ่งใดตามใจอย่างเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นต่อคนอื่นฯ อย่างเท่าเทียมกันนี้มันจึงทำให้มนุษย์เท่าเทียมกันในความมีเสรีภาพนั่นเอง สืบเนื่องจากหลักการเรื่องเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของรูสโซนี้เองทำให้เขาได้สร้างทฤษฎีอื่นๆ ที่มีฐานมาจากหลักการพื้นฐานเรื่องเสรีภาพที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน นั่นก็คือ ความคิดที่ว่ารัฐบาลนั้นมีสิทธิ

ในการปกครองก็ด้วยจากการที่ ประชาชนทั้งหมดยินยอม แต่การยินยอมนี้ไม่ใช่ในฐานะที่ทำสัญญากันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง แต่มันเป็นความหมายในแง่ที่ว่า รัฐบาลนั้นมีฐานะเป็นแค่ผู้ซื้อของประชาชนและประชาชนนั้นเป็นเจ้านายของรัฐบาล ถึงแม้ว่ารุสโซจะเรียกตำแหน่งของรัฐบาลว่า เจ้านายหรือ Prince ก็ตามที แต่เมื่อเราพิจารณาในความสัมพันธ์ดังกล่าว เราจะพบว่า รัฐบาลไม่มีสิทธิออกกฎหมายใดๆ ตามความต้องการของตนเอง ดังนั้นแล้วรัฐบาลจึงเป็นได้แค่หน่วยงานในการที่จะกระทำการตามเจตจำนงของกฎหมายที่ประชาชนเป็นผู้ออก ดังที่รุสโซ กล่าวในประเด็นนี้ว่า “ข้ารัฐการ หรือผู้ปกครองก็คือผู้บริหารราชการและทั้งคณะ ดังกล่าวเราก็เรียกว่า เจ้านาย ดังนั้นผู้ที่ยืนยันว่าลักษณะที่ประชาชนศิโรราบต่อเหล่าผู้นำนั้นไม่ใช่สัญญา คำกล่าวนี้ผิดทุกอย่างยิ่ง เพราะมันเป็นเพียงการมอบหน้าที่ หรือเป็นแค่การจ้างงานเท่านั้น ผู้ปกครองก็เป็นแค่เจ้าหน้าที่ที่บริหารอำนาจในนามของประชาชน ซึ่งมันเป็นอำนาจที่ประชาชนฝากไว้ ด้วยเหตุนี้อำนาจที่รัฐบาลใช้นั้นจึงสามารถถูกจำกัด ปรับเปลี่ยนหรือเอาคืนเมื่อไรก็ได้หากประชาชนต้องการ (J.J. Rousseau (Translate by G.D.H. Cole), 1993: 60)

จากคำกล่าวในข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับพลเมืองนั้น เราจะเห็นได้ว่าจริงๆ แล้วมันคือสิทธิในการปฏิวัติของรุสโซ (Right of Revolution) แม้ว่ารุสโซนั้นจะไม่เคยเขียนอย่างโจ่งแจ้ง เช่นเดียวกับจอห์น ล็อก (John Locke) ที่ได้เขียนถึงเรื่องดังกล่าวไว้ใน หนังสือสองเล่มว่าด้วยการปกครอง (Two Treatises of Government) (ศุภชัย ศุภผล, 2552: 168) ประชาชนนั้นได้ตกลงทำสัญญากับผู้ปกครองให้ปกครองพวกตน แต่ถ้ารัฐบาลนั้นที่ปรากฏอยู่ในเล่มที่สองบทที่สามว่ากลับกลายเป็นทรราช ประชาชนก็มีสิทธิที่จะทำการโค่นล้มรัฐบาลได้ ซึ่งในส่วนของรุสโซนั้นไม่ได้กล่าวแยกไว้เป็นอีกหัวข้อใหญ่ข้อหนึ่ง เช่นเดียวกับล็อก แต่รุสโซนั้นได้สร้างทฤษฎีไว้เฉียบขาดมากกว่าจอห์น ล็อก กล่าวคือ รัฐบาลไม่ได้เกิดจากการตกลงทำสัญญา แต่รัฐบาลนั้นเป็นการรับมอบอำนาจมาจากประชาชนให้ใช้อำนาจนั้นบริหารกิจการของรัฐตามกฎหมายที่ประชาชนทั้งหมดเป็นผู้ออกและหากประชาชนไม่พอใจรัฐบาลอยากจะเอาอำนาจนั้นคืนเมื่อไรก็ได้ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือรัฐบาลไม่มีสิทธิธอริ หรือประวิงเวลาโดยอ้างหลักการใดก็ตามในการที่จะรักษาอำนาจของการเป็นรัฐบาลไว้ เพราะอำนาจที่รัฐบาลใช้นั้นเป็นของประชาชนที่หยิบยื่นไปเท่านั้น ประชาชนไม่เคยสัญญาอะไรกับรัฐบาลว่ารัฐบาลจะต้องอยู่ตามตำแหน่งที่ปักเค็ดือน เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนต้องการอำนาจนั้นกับคืน ประชาชนก็สามารถเรียกคืนได้ทุกเมื่ออย่างไม่มีเงื่อนไข

5. บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของฌอง ฌาค รุสโซรุสโซ เป็นผู้ที่มีบทบาทหลากหลายทั้งนักปรัชญา นักเขียนนิยาย นักการศึกษา นักทฤษฎีดนตรีและวิจารณ์ดนตรี ตลอดจนนักประพันธ์เพลง และเป็นผู้ผลิตความคิดอันเป็นอิทธิพลทางปัญญาสำคัญในการปฏิวัติครั้งใหญ่ของฝรั่งเศส (French Revolution) ค.ศ. 1789 จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1767 รุสโซใช้เวลาส่วนใหญ่ของบั้นปลายชีวิตอยู่กับการเขียนหนังสือในขณะที่พักอยู่ในปารีส และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1778 ในวัย 66 ปี ด้วยแนวคิดสำคัญของเขาที่มุ่งเน้นว่าการที่มนุษย์ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นประชาชนในสังคมอย่างยินยอมจนมีสัญญาและผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างประชาชนกับสังคมจึงเกิดการกำหนดสิทธิและหน้าที่ซึ่งสิ่งนี้เรียกว่า สัญญา

ประชาคม (Social Contract) เพื่อสร้างประชาคมการเมืองขึ้น ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่ประชุมร่วมกันในฐานะ ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยเพื่อทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย ประชาชนทำหน้าที่เป็นพลเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เจตจำนงทั่วไป ประชาชนต้องบัญญัติกฎหมายให้ตอบสนอง และเลือกผู้แทนราษฎร รูสโซ เห็นว่า การเลือกผู้แทนราษฎร คือจุดเริ่มต้นของอวสานแห่งเสรีภาพของเสรีชน รูสโซ มองว่า ประชาชนไม่ควรมอบอำนาจอธิปไตยให้แก่ใครทั้งสิ้น แนวคิดรูสโซ เป็นแนวความคิดการปกครองแบบตรงที่ประชาชนปกครองประเทศโดยตรง แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีประชากรเป็นจำนวนมาก และในโลกปัจจุบันเป็นประชาธิปไตยโดยตัวแทนทั้งหมด แม้ว่าแนวคิดปรัชญาทางสังคมการเมืองของ รูสโซ มองว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ ถ้าไม่มีเสรีภาพก็ไม่ใช่มนุษย์ก็ตาม

บรรณานุกรม

เดือน คำดี. (2526). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ทินพันธ์ นาคะตะ. (2541). **นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก : ปรัชญาการเมือง**. กรุงเทพฯ: สหายบล็อก.

ภัทรชมน รัตนางกูร. **แนวคิดของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) กับบางเสี้ยวแห่งวิกฤตการเมืองไทย**. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2565, จาก <http://phatrsa.blogspot.com/2010/03/jean-jacques-rousseau.html>.

ศุภชัย ศุภผล. (2552). **อิทธิพลทางทฤษฎีการเมืองของฌอง มากส์ รูสโซ ต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789**. วารสารสังคมศาสตร์. 40(2) กรกฎาคม-ธันวาคม หน้า 159-188.

สุกิจ ชัยมุสิก, ผศ.ดร. (2554). **ทฤษฎีการเมืองและจริยศาสตร์**. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวิทยาลัย.

เสถียร หอมขจร, รศ. และคณะ. (2528). **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม 2**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อชิตพนธ์ เพียรสุขประเสริฐ. **ฌอง ฌากส์ รูสโซ : ตัวบทต้นธารคนสำคัญแห่งประชาธิปไตย**. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2565, จาก <https://www.sarakadeelite.com/faces/jean-jacques-rousseau/>.

J.J. Rousseau (Translate by G.D.H. Cole). (1 993). **The Social contract and Discourses**. London: Everyman.